

Uit huis gaan van jongeren. Veranderingen sinds de jaren 50¹

A.N. Baanders²

Het verlaten van het ouderlijk huis is een belangrijke stap in het leven van jong-volwassenen. De leeftijd waarop jongeren zelfstandig gaan wonen is in de afgelopen decennia sterk gedaald en steeds meer jongeren blijken alleen te gaan wonen in plaats van met een partner. De vraag is of deze verschuivingen het gevolg zijn van sociaal-culturele veranderingen, zoals in de literatuur wordt beschreven, of dat de toegenomen participatie in hoger onderwijs een verklaring biedt voor het verschijnsel. Met behulp van het landelijke Woningbehoeften-onderzoek van 1985/86 worden de trends in uit-huis-gaan beschreven en met het opleidingsniveau in verband gebracht. Wanneer alléén een stijging in opleidingsniveau zou hebben plaatsgevonden, dan zou de vertrekleeftijd bij de mannen met 8% zijn gedaald en bij de vrouwen met 4%. In werkelijkheid lag de vertrekleeftijd bij het cohort 1950-59 20% resp. 22% lager dan bij het cohort 1910-19.

Voor de meeste jongeren in onze samenleving breekt op een gegeven ogenblik het moment aan waarop zij het ouderlijk huis verlaten en zelfstandig gaan wonen. Dit is een cruciale overgang in het leven van adolescenten. Het wordt beschouwd als een belangrijke stap op de weg naar volwassenheid. Ondanks de algemeen heersende betekenis van deze gebeurtenis als fase in het proces van volwassenwording, blijken de manier en het tijdstip waarop de overgang plaatsvindt niet altijd en voor iedereen overeen te komen. Bovendien heeft zich in de loop der tijd een aantal veranderingen voorgedaan.

Zo bleef men aan het begin van deze eeuw over het algemeen thuis wonen, tot men een partner had met wie men ging trouwen. Sommigen gingen uit huis om met kost en inwoning te werken, intern een beroep te leren of men ging tijdens de studie bij een hospita op kamers wonen (Faessen, 1987; de Hoog, 1984), maar dit kwam veel minder vaak voor. Na de Tweede Wereldoorlog verdween het verschijnsel van het inwonend dienstverband langzamerhand helemaal, terwijl het huwelijk, als manier om het ouderlijk huis te verlaten, nog meer aan betekenis won. Steeds meer jongeren kwamen toe aan het sluiten van een huwelijk (van Leeuwen, 1986). Tegelijkertijd werd in de jaren 50 een daling van de huwelijksleeftijd zichtbaar. Dit kan worden geïnterpreteerd als uiting van een behoefte om al op jongere leeftijd uit huis te gaan en op eigen benen te staan.

Vanaf de jaren 60 is de huwelijksleeftijd niet meer te gebruiken als indicatie voor de leeftijd waarop jongeren het ouderlijk huis verlaten. Het blijkt namelijk dat steeds meer jongeren alleen gaan wonen als ze uit huis gaan of dat ze ongehuwd met een partner gaan samenwonen (Romeijn, 1983; van Leeuwen, Ploegmakers, 1986). Werken of het volgen van een opleiding op hoger niveau vormen dan een belangrijke aanleiding om het ouderlijk huis te verlaten (Boerma, Malmberg, 1979; Kiernan, 1985). De leeftijd waarop jongeren de overgang naar zelfstandig wonend maken, blijft een dalende tendens vertonen.

¹ Dit artikel is gebaseerd op een onderzoek dat in 1988 werd uitgevoerd bij de vakgroep Wonen aan de Landbouwniversiteit te Wageningen, in opdracht van het ministerie van VROM. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de onderzoeksresultaten zie: Baanders e.a., 1989.

² Arianne Baanders is toegevoegd onderzoeker bij de Landbouwniversiteit te Wageningen.

Maatschappelijke consequenties

Uiteraard kunnen dergelijke verschuivingen in het patroon van uit huis gaan belangrijke maatschappelijke consequenties hebben. Huisverlaters hebben eigen woonruimte nodig en als "starters" vormen zij daarmee een significante factor op de woningmarkt. Wanneer jongeren eerder uit huis willen en vaker alleen gaan wonen, heeft dit aanzienlijke gevolgen voor de vraag naar woningen (zowel qua aantal als type woning). Bovendien zal het uit huis gaan vaak gepaard gaan met interregionale mobiliteit. De mobiliteit van jongeren heeft belangrijke gevolgen voor de regionale samenstelling en omvang van de bevolking. Met het oog op de demografische veranderingen, die een actueel maatschappelijk vraagstuk vormen, is het gedrag van jongeren bij uit huis gaan dus zeer relevant.

Ook vanuit het oogpunt van de sociale voorzieningen zijn verschuivingen in het uit huis gaan van jongeren het bestuderen waard. De financiële regelingen voor thuiswonende jongeren wijken vaak af van die voor uitwonende jongeren. Bovendien ontvangen alleenstaanden een ander bedrag dan degenen die met een partner samenwonen. De beschreven veranderingen kunnen derhalve vergaande gevolgen hebben voor de financiën van de overheid. Wanneer de overheid geen goed inzicht heeft in het gedrag bij uit huis gaan en in de verschuivingen die zich hierin voordoen, kunnen beleidsmaatregelen een onvoorziene uitwerking hebben.

Data en methode

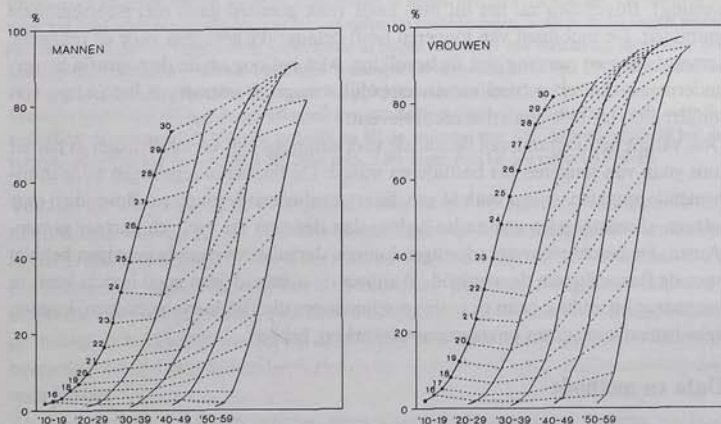
In dit artikel zullen de verschuivingen in vertrekleeftijd en in bestemmingskeuze, die zich sinds de jaren 50 hebben voorgedaan, in kaart worden gebracht. De gegevens hiervoor zijn afkomstig van het Woningbehoeftenonderzoek 1985/1986. Dit onderzoek is gehouden onder 72.000 personen uit de totale Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder. In de enquête zijn vragen opgenomen over de leeftijd bij uit huis gaan en over de huishoudensvorm, waarin men op dat moment terecht kwam. Deze vragen zijn retrospectief van karakter, waardoor het mogelijk is om ook bij mensen die in de jaren 50 uit huis zijn gegaan het gevolgde patroon te achterhalen. Doordat het uit huis gaan, zeker in die tijd, vaak samenviel met een heugenswaardige gebeurtenis, zoals een huwelijk of de aanvang van een studie, is te verwachten dat men zich het jaar waarin dat plaatsvond nog goed kan herinneren. Ondanks het retrospectieve karakter, kunnen de gegevens dus betrouwbaar worden geacht.

Om verschuivingen in het gedrag bij uit huis gaan te ontdekken, is in dit onderzoek gebruik gemaakt van de cohortenbenadering (Hagenaars, 1977), dat wil zeggen dat individuen op grond van hun geboortjaar in groepen worden ingedeeld, waarna individuen uit het ene geboortecohort worden vergeleken met individuen uit een ander geboortecohort.

Verschuivingen in het patroon van uit huis gaan

Het proces van uit huis gaan begint bij de leeftijd van 16 jaar langzaam op gang te komen en is rond het 30ste jaar voltooid. De grootste uitstroom vindt plaats tussen de 19 en 25 jaar. Bij vergelijking van de beide seksen valt op, dat het percentage

vrouwen dat op jongere leeftijd uit huis gaat groter is dan het percentage mannen. Met behulp van grafiek 1 is te zien welke verschuivingen in de vertrekleeftijd zich hebben voorgedaan bij opeenvolgende geboortecohorten. Voor elke leeftijd is aangegeven welk percentage jongeren op die leeftijd inmiddels het ouderlijk huis verlaten heeft. Met een stippellijn zijn overeenkomende vertrekleeftijden met elkaar verbonden. Uit het stijgen of dalen van die stippellijn kan men afleiden of het percentage dat op bepaalde leeftijd al uit huis is, is toe- of afgenomen.

Grafiek 1. Cumulatieve curves van het percentage jongeren dat op bepaalde leeftijd de ouderlijke woning verlaten heeft (y-as), voor opeenvolgende geboortecohorten (x-as). Langs de curve zelf staat de vertrekleeftijd aangegeven.

Wanneer we nu de cumulatieve curves uit grafiek 1 voor opeenvolgende cohorten met elkaar vergelijken, dan zien we dat zich een interessante verschuiving heeft voorgedaan: een steeds groter percentage jongeren blijkt de behoefte te vertonen om eerder uit huis te gaan. Deze bevinding is in overeenstemming met de trend die in andere onderzoeken naar voren is gekomen (van Leeuwen, Ploegmakers, 1986; Mayer, Wagner, 1985; Romeijn, 1983). Vooral voor jongeren onder de 23 jaar is het percentage dat uit huis gaat sterk toegenomen, terwijl het percentage dat na het 26ste jaar uit huis gaat over alle bestudeerde cohorten bezien, relatief is afgenomen. Het proces van uit huis gaan is in de loop der tijd dus verschoven naar de jonge vertrekleeftijden.

Het patroon van uit huis gaan wordt, behalve door de vertrekleeftijd, ook bepaald door de huishoudensvorm die de jongeren kiezen op het moment van verzelfstandiging. De twee meest voorkomende bestemmingen zijn alleen wonen en (al dan niet gehuwd) samenwonen met een partner. Een huishouden, waar men "met anderen" (dan een partner) deel van uitmaakt, wordt relatief weinig gekozen.

	MANNEN			VROUWEN		
	alleen	met partner	met anderen	alleen	met partner	met anderen
vertrekleeftijd						
< 18	61.5	7.8	30.7	42.2	27.3	30.5
18-19	68.6	15.6	15.8	42.7	46.3	11.0
20-21	44.0	45.8	10.2	20.3	74.9	4.8
22-23	23.4	72.8	3.8	12.4	84.9	2.7
24-26	13.3	84.6	2.1	9.3	88.3	2.4
> 26	12.8	83.9	3.3	12.6	82.6	4.8
geboortecohort						
1910-19	14.3	78.2	7.5	13.3	77.8	8.9
1920-29	18.3	73.8	7.9	12.2	80.6	7.2
1930-39	20.9	74.1	5.0	14.0	80.7	5.3
1940-49	26.6	69.0	4.4	19.9	74.6	5.5
1950-59	36.1	58.2	5.7	29.4	65.7	4.9

Tabel 1. Percentage huisverlaters dat voor bepaalde bestemming kiest, naar vertrekleeftijd en naar geboortecohort

Er blijkt een duidelijk verband te bestaan tussen leeftijd van vertrek en bestemmingskeuze. De jonge huisverlaters gaan vaker "alleen" of "met anderen" wonen; naarmate men ouder is als men uit huis gaat, wordt er steeds vaker voor gekozen om, al dan niet gehuwd, met een partner te gaan samenwonen. In vergelijking met mannen blijken vrouwen meer via een partner-relatie het ouderlijk huis te verlaten, en minder vaak alleen te gaan wonen (tabel 1).

Ook in de bestemmingskeuze heeft zich een verschuiving voorgedaan. Bij de opeenvolgende cohorten ziet men steeds meer huisverlaters die ervoor kiezen om alleen te gaan wonen (tabel 1). De toename van het percentage alleenstaanden onder de huisverlaters is aan twee mechanismen toe te schrijven. In de eerste plaats ontstaat, zoals we al opmerkten, bij steeds meer jongeren de behoefte om op jongere leeftijd uit huis te gaan en zelfstandig te zijn. Door de geconstateerde samenhang tussen vertrekleeftijd en bestemming (jonge huisverlaters gaan vaker alleen wonen), heeft dit geleid tot een groei van het aantal alleenstaanden onder de huisverlaters. Ten tweede blijkt dat steeds meer mensen - ongeacht hun leeftijd - liever alleen gaan wonen dan met een partner: het percentage dat als alleenstaande uit huis gaat, is op alle vertrekleeftijden toegenomen, en dat is ten koste gegaan van het aandeel dat met een partner gaat wonen.

Mogelijke verklaringen

In het patroon van uit huis gaan hebben zich sinds de jaren 50 dus gelijktijdig twee verschillende verschuivingen voltrokken: meer jongeren besluiten op jongere leeftijd het ouderlijk huis te verlaten en steeds meer jongeren gaan op dat moment alleen wonen in plaats van met een partner.

Deze verschuiving in vertrekleeftijd en bestemmingskeuze is een verschijnsel dat niet alleen in Nederland is opgetreden. Gelijksortige trends zijn waargenomen in Engeland en Denemarken (Kiernan, 1985), in het voormalige West-Duitsland (Mayer, Wagner, 1985), in Australië (Young, 1987) en de Verenigde Staten (Goldscheider, Waite, 1987; Kiernan, 1985).

Bij het zoeken naar een verklaring wordt door een aantal onderzoekers grote betekenis toegekend aan de invloed van sociaal-culturele veranderingen die zich sinds de Tweede Wereldoorlog in westerse landen hebben voorgedaan (Koesoebono, 1983; Heida, Gordijn, 1985; de Jong-Gierveld e.a. 1991). In die tijd van snelle technologische veranderingen begon men heersende waarden en normen ter discussie te stellen en werd de weg vrijgemaakt voor het opkomen van nieuwe waarden. Zo werden bijvoorbeeld andere leefvormen dan het huwelijk en het gezin steeds meer geaccepteerd, hetgeen resulteerde in een snelle opkomst van het alleen wonen en van het ongehuwd samenwonen. Ook de houding van de mensen met betrekking tot hun positie in sociale verbanden en tot de persoonlijke invulling van hun eigen leven stond aan verandering bloot. In tegenstelling tot vroeger werd veel waarde gehecht aan individuele keuzes, zelfontplooiing en persoonlijke verantwoordelijkheid (Weeda, 1982).

In dit licht valt ook de toenemende onderwijsparticipatie, vooral op hoger niveau, te plaatsen. Een hogere opleiding biedt immers de mogelijkheid tot zelfontplooiing en zelfontwikkeling. Steeds meer mensen blijken een opleiding op hoger niveau te gaan volgen (Baanders e.a., 1989). Wanneer men bedenkt dat studie voor velen het motief is om het ouderlijk huis te verlaten, is het voorstelbaar dat mensen die een hogere opleiding gaan volgen zich anders gedragen in de fase van verzelfstandiging dan mensen met een lagere opleiding.

Het lijkt alleszins relevant en de moeite waard te bekijken hoe het gedrag bij uit huis gaan varieert met het opleidingsniveau en of de toegenomen onderwijsparticipatie op hoger niveau direct verantwoordelijk kan worden geacht voor de verschuivingen in het patroon van uit huis gaan.

Het opleidingsniveau

Uit het onderzoek blijkt de hoogte van het opleidingsniveau inderdaad een belangrijke invloed uit te oefenen op de vertrekleeftijd. Naarmate de opleiding die men genoten heeft, hoger is, is de leeftijd waarop men het ouderlijk huis verlaat lager. Dit komt ten eerste doordat het proces voor de mensen met hogere opleiding eerder op gang begint te komen, en ten tweede doordat het percentage dat op jongere leeftijd vertrekt van aanvang af veel groter is dan bij de lager-opgeleiden.

Ook in de bestemmingskeuze blijken mensen met verschillend opleidingsniveau zich van elkaar te onderscheiden. Zowel bij vrouwen als bij mannen ziet men dat door mensen met een hogere opleiding vaker voor de positie van alleenstaande wordt gekozen, terwijl het overgrote deel van de mensen met een lager onderwijsdiploma ervoor kiest om met een partner te gaan wonen (tabel 2). Op het eerste gezicht lijkt deze bevinding misschien nogal voor de hand liggend. Mensen met een hogere opleiding gaan immers op jongere leeftijd uit huis dan degenen met lagere opleiding en mensen die op jonge leeftijd uit huis gaan kiezen vaker voor alleenwonen dan oudere huisverlaters. Maar ook wanneer men mensen met verschillende opleidingsniveaus, die op dezelfde leeftijd uit huis zijn gegaan, met elkaar vergelijkt, blijken hogeropgeleiden - ongeacht de vertrekleeftijd - vaker alleen te gaan wonen dan mensen met een lagere opleiding (tabel 2). De verschillen in bestemmingskeuze tussen hoger- en lager-opgeleiden worden overigens kleiner naarmate de vertrekleeftijd hoger wordt.

	MANNEN			VROUWEN		
	alleen	met partner	met anderen	alleen	met partner	met anderen
opleiding						
universiteit	61.9	31.2	6.9	53.9	37.5	8.6
hbo	39.9	52.6	7.6	49.2	42.5	8.3
vwo/mbo	26.7	67.9	5.4	32.7	58.3	8.9
mavo/lbo	15.6	79.3	5.1	12.5	83.5	4.1
18-19						
universiteit	90.0	2.7	7.3	77.0	10.5	12.6
hbo	79.8	7.5	12.7	73.8	14.4	11.8
vwo/mbo	70.7	13.3	16.0	58.2	28.0	13.8
mavo/lbo	47.5	37.1	15.5	24.6	69.3	6.1
20-21						
universiteit	80.4	12.2	7.4	55.7	32.2	12.1
hbo	62.3	25.5	12.2	59.6	34.3	6.1
vwo/mbo	45.5	43.3	11.2	28.9	65.4	5.7
mavo/lbo	27.1	67.1	5.8	11.3	86.5	2.2
22-23						
universiteit	56.3	42.1	1.6	36.8	61.7	1.5
hbo	36.8	58.2	5.0	36.5	59.4	4.1
vwo/mbo	21.2	75.8	3.0	18.5	78.5	3.0
mavo/lbo	15.1	82.5	2.4	8.1	90.5	1.4
24-25						
universiteit	32.3	66.0	1.7	24.3	72.5	3.2
hbo	22.0	76.5	1.5	24.4	73.7	1.9
vwo/mbo	15.5	83.5	1.0	19.0	79.0	2.0
mavo/lbo	9.5	88.7	1.8	6.9	92.1	1.0
≥26						
universiteit	22.8	75.2	2.0	39.4	57.7	2.9
hbo	22.5	75.6	1.9	30.7	66.1	3.2
vwo/mbo	18.8	79.2	2.0	25.8	70.3	4.0
mavo/lbo	13.8	83.8	2.4	12.0	84.9	3.1

Tabel 2. Percentage huisverlaters dat voor bepaalde bestemming kiest, naar opleidingsniveau en naar opleidingsniveau per vertrekleeftijd

Conclusie

Op grond van deze bevindingen zou geconcludeerd kunnen worden dat de verschuivingen in vertrekleeftijd en bestemmingskeuze kunnen worden toegeschreven aan de trends in het opleidingsniveau: nu meer mensen een opleiding op hoger niveau volgen, gaan meer jongeren op jongere leeftijd uit huis en zullen ook meer mensen als alleenstaande uit huis gaan. Maar deze conclusie is wat voorbarig. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat de tendens om op jongere leeftijd uit huis te gaan zich bij alle jongeren voordoet, ongeacht het opleidingsniveau. Net zo blijkt de voorkeur voor alleenwonen bij alle opleidingsgroepen te zijn toegenomen, hoewel beide trends zich in sterkere mate voordeden bij de hoogst opgeleiden.

Al met al kunnen we dus niet verder gaan dan te concluderen dat de ontwikkelingen op onderwijsgebied een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de veranderingen in het huisverlatingspatroon. Om een indruk te krijgen van het aandeel dat de factor opleidingsniveau heeft gehad in de daling van de vertrekleeftijd, is berekend wat de gemiddelde vertrekleeftijd bij het cohort 1950-59 zou zijn indien de verschillende opleidingsgroepen nog hetzelfde patroon hadden gevolgd als de opleidingsgroepen uit het cohort 1910-19. In tabel 3 is af te lezen dat de gemiddelde vertrekleeftijd dan

26,2 voor de mannen en 25,4 voor de vrouwen zou zijn. In werkelijkheid ligt de vertrekleeftijd lager, nl. 22,5 resp. 20,7. Dat betekent dat bij de mannen 39% van de daling in vertrekleeftijd kan worden toegeschreven aan de toegenomen participatie in hoger onderwijs. Bij de vrouwen is dat 17,5%.

	geboortekohort		procentuele verandering
	1910-19	1950-59	
MANNEN			
Waargenomen	28,2	22,5	- 20,2 %
Indien patroon ongewijzigd sinds kohort 1910-19		26,2	- 7,9 %
VROUWEN			
Waargenomen	26,4	20,7	- 21,6 %
Indien patroon ongewijzigd sinds kohort 1910-19		25,4	- 3,8 %

Tabel 3. Gemiddelde vertrekleeftijd in jaren, zoals waargenomen en zoals verwacht op grond van toegenomen onderwijsparticipatie indien het patroon in vertrekleeftijd gelijk zou zijn aan dat bij geboortekohort 1910-19

De trends in onderwijsparticipatie bieden dus geen volledige verklaring voor de verschuivingen in het uit huis gaan. Daar komt nog bij dat in recenter onderzoek weer een nieuwe kentering in het patroon van uit-huis-gaan is geconstateerd, terwijl van een verandering in de onderwijsparticipatie geen sprake is. Jongeren blijken het tijdstip waarop ze uit huis gaan namelijk weer uit te stellen tot latere leeftijd (Latten, 1990).

Met deze constatering lijkt de veronderstelling van andere onderzoekers, dat het gedrag rond uit huis gaan samenhangt met de economische situatie, ondersteund te worden (Kiernan, 1985; Keilman, 1987). Na een lange periode van economische groei, waarin de omstandigheden voor de jongeren om een eigen huishouden te starten relatief gunstig waren, deed zich in de tweede helft van de jaren 70 een economische stagnatie voor, die in het begin van de jaren 80 ernstige vormen begon aan te nemen. De werkloosheid steeg enorm en vooral jongeren konden moeilijk een baan vinden. De economische recessie had ook tot gevolg dat werd ingegrepen in sociale zekerheid en studiefinanciering. Wellicht heeft dit de geneigdheid van jongeren om het ouderlijk huis te verlaten beïnvloed.

Het lijkt interessant om in toekomstig onderzoek naar uit huis gaan aandacht te besteden aan de invloed van de financiële situatie, en vooral de beoordeling hiervan door de jongere.

De invloed van sociaal-culturele opvattingen over uit huis gaan zou hiertegen afgezet kunnen worden, zodat men meer te weten komt over het relatieve belang van ieder van beide factoren.

Summary

At some point in life, young adults leave the parental home and establish a household of their own. The timing of this transition and the choice of a new living arrangement varies considerably.

Over the last decades the age at which people move out has decreased steadily. Moreover, increasingly more home-fledgers prefer to live alone instead of with a partner. Interestingly enough, a simultaneous trend in educational participation has been observed. More and more people have completed a school education on a higher level.

It appears that young adults, who pursue further education, leave the parental home at an earlier age than do people with less education, and that the former choose to live alone relatively more often, whereas the latter live with a partner more often. Obviously, the trend in education may account for the changes in the home-leaving pattern. Upon further investigation however, it appeared that for men only 39% of the change in age at departure could be attributed to the trend in education and for women only 17.5%. Socio-cultural changes as well as the economic situation are believed to have exerted a strong influence on the tendency of leaving the parental home.

Literatuur

- Baanders, A.N. en L.Th. van Leeuwen, M.J.H. Ploegmakers, *Uit huis gaan van jongeren; een analyse van na-oorlogse veranderingen op basis van het Woningbehoefte-onderzoek 1985/1986*. 1989, Zoetermeer, ministerie van VROM.
- Boerma, L.H. en M.J.J.M. Malmberg, *De positie van jongeren ten opzichte van het ouderlijk gezin; een analyse op basis van de Volkstelling 1971*. 1979, 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij.
- Faessen, W.B.M., *Bevolking, gezin en huishouden in Nederland sinds 1829*. In: Maandstatistiek van de Bevolking, 1987, 35, 1, p. 17-30.
- Goldscheider, F.K. en L.J. Waite, *Nest-leaving patterns and the transition to marriage for young men and women*. In: Journal of Marriage and the Family, 1987, 49, 3, p. 507-516.
- Hagenaars, J.A.P., *Leefstijl, kohort en periode: een algemeen model voor de analyse van sociale veranderingen*. In: Sociale Wetenschappen, 1977, 20, 1, p. 32-64.
- Heida, H. en H. Gordijn, *PRIMOS-huishoudensmodel; analyse en prognose van huishoudenssamenstelling in Nederland*. 1985, 's-Gravenhage, ministerie van VROM.
- Hoog, C. de, *Veranderingen in huishoudenssamenstelling*. 1984, NITHOO, A7, p. 5-8.
- Jong-Gierveld J. de, e.a., *De invloed van materiële en immateriële ouderlijke hulpbronnen op het verlaten van het ouderlijk huis*. In: Mens en Maatschappij, 1991, 66, 1, p. 25-53.
- Keilman, N., *Recent trends in family and household composition in Europe*. In: European Journal of Population, 1987, 3, p.297-325.
- Kiernan, K., *The departure of children: the timing of leaving home over the life-cycles of parents and children*. 1985, Centre for Population Studies, research paper no. 83-3, Univ. of London.
- Latten, J.J., *Jongeren bleven in jaren '80 weer langer bij hun ouders. Ontwikkeling sinds de jaren 60*. In: Maandstatistiek voor de Bevolking, 1990, 10, p. 14-23.
- Leeuwen, L.Th. van, *Veranderende leefvormen en individuele levensloop in sociaal demografisch perspectief*. 1986, Amsterdam.
- Leeuwen, L.Th. van en M.J.H. Ploegmakers, *Huishoudensvorming en inkomen; een statistische analyse op basis van de Woningbehoefte-onderzoeken 1977 en 1981*. 1986, Zoetermeer.
- Mayer, K.U. en M. Wagner, *Der Auszug von Kindern aus dem elterlichen Haushalt*. 1985, Berlin, Max-Planck Institut für Bildungsforschung.
- Romeijn, J.W., *Het verlaten van het ouderlijk huis*. In: Bevolking en Gezin, 1983, 2, p. 273-290.
- Weeda, C.J., *Ideaalbeelden rond leefvormen; variaties in denken over huwelijk, gezin en andere leefvormen*. 1982, Deventer, Van Loghum Slaterus.
- Young, C., *Young people leaving home in Australia; the trend towards independence*. 1987, Australian Family Formation Project, Monograph Series no.9.